

19.5.2010

Dnro 2066/2/08

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Harri Ojala

RIIHIMÄEN VANKILAN C-OSASTON OLOSUHTEET

1 TAUSTAA

Toimitin Riihimäen vankilassa ennalta ilmoittamattoman tarkastuksen 26.5.2008. Kohdistin tarkastuksen erityisesti vankilan C-osastoihin (lähinnä osastot C1, C2 ja C3). Tarkastuksen yhteydessä ilmeni muun muassa asuintilojen varustelun osalta seuraavaa:

C 1 osaston eristyssellissä oleva vanki arvosteli sellin huonoa ilmanvaihtoa, mihin arvosteluun saattoi aistihavaintojen perusteella yhtyä. Ilma oli seisovaa ja sellissä oli savun haju. Eristyssellin erillinen kaltereiden taakse jäävä tila oli peitetty lähes kokonaan muovisella läpinäkyvällä pleksiseinällä. Ilmanvaihto tapahtui pleksiin tehtyjen pienten reikien ja kahden noin puolen metrin korkuisen raon kautta. Sellin eteistilassa oli lisäksi tuuletusikkuna, josta ei kuitenkaan tuntunut olevan apua sellin ilmanvaihdolle.

C 2 osaston (varmuusosasto) sellien kalustus oli askeettinen, lähes kuin pidätysseleissä. Kalustus muodostui vuoteesta ja pienestä tasosta vuoteen ikkunan puoleisessa päädyssä. Vankien tavaroiden säilytystä varten lattialla oli kaksi muovista säilytyslaatikkoa. Selleissä ei ollut kaappeja eikä hyllytilaa. Selleissä oli kuitenkin erillinen WC- ja suihkutila. Sellien valaistuksena oli katossa oleva halogeenivalaistus. Selliin sai kuitenkin ilmoituksen mukaan pyydettyä erillisen lukuvalon. Tarkastetuissa selleissä ei ollut lukuvaloa. Selleissä oli talon puolesta televisiolaite ja videolaite.

C3 osaston (suljettu osasto) sellien varustus oli pääosin samanlainen kuin varmuusosastolla. Osaston selleissä oli kuitenkin varustuksena pieni hylly. Sellien suihkun käynnistysnappula oli sijoitettu kattoon niin, että vangin on noustava WC-istuimelle saadakseen suihkun päälle. Pidin rakennetta tapaturmille alttiina.

Varmuusosaston ja suljetun osaston päiväjärjestyksen mukaiset toiminnot oli järjestetty siten, että ne tapahtuivat ulkoilua lukuun ottamatta osastolla. Toimintoina oli osaston keittiö ja kuntohuone. Myös selliopiskelu oli mahdollista, mutta siihen ei osallistunut yhtään vankia. Sellin ulkopuolista aikaa vangeilla oli päivittäin, kolme tai neljä tuntia.

2 SELVITYS- JA LAUSUNTOPYYNTÖ

Otin asian omana aloitteena tutkittavakseni ja pyysin Rikosseuraamusvirastoa hankkimaan asian tutkimiseksi tarpeellisen selvityksen sekä antamaan oman lausuntonsa siitä, täyttivätkö eristysosaston, varmuusosaston ja suljetun osaston varustus ja olosuhteet vankeuslaissa ja muissa normeissa vankilan oloille ja vankien asuintiloille asetetut vaatimukset. Lisäksi pyysin selvitystä siitä, olivatko

varmuus- ja suljetun osaston toimintamahdollisuudet osastoilla vankeuslain toiminnan järjestämistä koskevien vaatimusten kannalta riittävät.

3 RATKAISU

3.1 RIIHIMÄEN VANKILAN C-OSASTON TILAT JA VARUSTUS

3.1.1 Oikeusohjeet

Vankeuslain 7 luvussa (Perushuolto ja asuminen) on säännelty vankien asuinolosuhteita. Luvun 1 §:n 1 momentin mukaan vankien käytössä tulee olla asianmukaiset asuin- ja peseytymistilat. Vankiloita rakennettaessa ja korjattaessa varsinaiset asuintilat on varustettava niin, että ne vastaavat yleisessä rakennuslainsäädännössä asuintiloille asetettuja vaatimuksia. Vankeuslain esitöiden (HE 263/2004) mukaan säännös ei koske jo käytössä olevia peruskorjaamattomia asuintiloja.

Yleisperustelujen kohdassa 2.3.3 (Vankeusrangaistuksen sisällölliset muutostarpeet, s. 93) todetaan vankien asuinolosuhteita koskevista vaatimuksista muun ohella, että Suomen rakentamismääräyskokoelmassa määrätään, että asuinhuoneena käytettävän tilan tulee koon ja muodon puolesta olla tarkoituksenmukainen aiottu käyttö huomioon ottaen. Asuinhuoneen tulee olla kooltaan vähintään seitsemän neliometriä, huonekorkeuden tulee olla vähintään kaksi ja puoli metriä. Asuinhuoneen tulee saada riittävästi luonnonvaloa ja siinä tulee olla ikkuna-aukko, jonka koko on vähintään kymmenyksen huonealasta ja josta osan voi avata.

Rikosseuraamusviraston määräyksen (vankien asuminen ja perushuolto, 24/011/2006) mukaan yhden hengen sellin pinta-ala on vähintään 7 m² ja useamman vangin sellissä on oltava tilaa vähintään 5,5 m² vankia kohti. WC-tilaa ei lasketa sellin pinta-alaan. Sellin muoto on otettava huomioon, kun määritellään useamman vangin sellin paikkamäärää. Selliin pitää voida järjestää jokaiselle vangille tarvittavat kalusteet.

Suljetuissa vankiloissa sellissä tulee olla hälytyslaite, jolla voidaan saada välittömästi yhteys henkilökuntaan. Sellissä tulee olla paloilmoin.

Tarkemmat ohjeet vankien asuintiloista on annettu Vankeinhoitolaitoksen rakennusohjeessa, rikosseuraamusalan käsikirjoja 1/2003.

Rakennusohje on tarkoitettu rakennuttajan, suunnittelijoiden, kustannuslaskennan ja vankiloiden kunnosta vastaavan henkilökunnan käyttöön. Se ohjaa suljettujen vankiloiden uudisrakentamista, mutta ohjetta voidaan soveltaa myös vankiloiden peruskorjauksissa ja avolaitoksissa. Kaikessa vankiloiden rakentamisessa ja suunnittelussa noudatetaan lisäksi yleistä rakennuslainsäädäntöä, rakentamisen yleisiä laatuvaatimuksia sekä määräyksiä ja ohjeistuksia.

Ohjeen mukaan yhden henkilön sellin tulee olla turvallinen asua ja sen tulee täyttää palo- ja vankilaturvallisuuden vaatimukset. Kalusteiden tulee olla helposti tarkastettavia. Selli kalustetaan siten, että se on vaivattomasti siivottavissa, esimerkiksi kalusteet tukeutuvat seinään ja vieressä oleviin kalusteisiin. Yhden hengen esimerkkiselliin on merkitty kalusteiksi sänky, pöytä, vaatekaappi, tuoli, vetolaatikosto/tv-pöytä, kirjahyllyjä ja kiinnitystaulu (ohjekortti 091-1011).

Eristysselleissä ja rangaistusselleissä tulee olla koneellinen tulo-/ poistoilmanvaihto. Ohjekortin 093-1012 mukaan eristysselleissä ei tarvitse olla ikkunoita, mutta mikäli ikkuna on, se varustetaan teräskaltereilla tai vaihtoehtoisesti ikkunoissa käytetään turvalasia.

Eristyssellin tulee olla turvallinen oleskella ja sen vaatimukset tulee täyttää vankilaturvallisuuden vaatimukset. Sellissä on kalterihäkki ja pääsääntöisesti siinä on kaksi poistumistietä. Sellitilasta tulee olla vapaa ilmankierto etutilaan paloilmottoimen sijoittamisen etutilaan mahdollistaen (ohjekortti 093-1012).

Vankitilojen ikkuna- ja lasirakenteita koskevassa ohjeistuksessa viitataan yleisiin rakennusmääräyksiin ja muun muassa Euroopan neuvoston vankilasääntöjen 18 artiklaan, joista ilmenee muun muassa, että vankiselleissä pitää olla ikkuna luonnonvalon saamiseksi.

Luonnonvalon ja raittiin ilman saannin esteettömyyttä on myös poikkeuksellisissa tilanteissa korostanut Eurooppalainen kidutuksen ja epäinhimillisen ja halventavan kohtelun vastainen komitea, CPT (The CPT standards, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2009, 30 art.).

3.1.2

Vankeinhoitoviranomaisten selvitykset

Eristysoaston eristyssellien ilmanvaihto

Selvityksen mukaan C1 -osaston sellit on rakennettu ja käyttötarkastettu vuonna 2003. Osastolla on koneellinen ilmastointi, joka on hyväksytty standardien mukaisena rakennus- ja käyttöönototarkastuksissa peruskorjauksen jälkeen. Koneellisen ilmastoinnin tehoa häiritsee selvityksen mukaan esimerkiksi avoimet ikkunat ja ilmanlaatuun saattaa tilapäisesti vaikuttaa runsas tupakointi tai vetämätön WC. Osaston selliä ei ole tarkoitettu asumiseen, vaan sellit on tarkoitettu lyhytaikaisesti erillään pidettäville ja kurinpitovankien osastoksi yksinäisyysrangaistusta suorittaville vangeille.

Selli-ilman laatua koskevasta tarkastushavainnoistani todetaan, että ilmastoinnin tehokkuus ja säännösten mukaisuus olisi perusteltua selvittää, mikäli ilmanvaihto on aistihavainnoin riittämätön. Ilmastointi on selvityksen mukaan ollut asianmukainen rakennus- ja käyttöönotto tarkastusten yhteydessä. Tarvittaessa kaltereihin laitettuun muoviseen pleksiseinään voidaan lisätä reikiä sijoittamalla ne sellisiin kohtiin, että turvallisuus ja järjestys eivät vaarannu. Rikosseuraamusvirasto totesi kehottaneensa Riihimäen vankilan johtajaa ryhtymään asiassa tarvittaviin toimenpiteisiin.

Varmuosaston ja suljetun osaston kalustus

Osastot ovat Riihimäen vankilan suljettuja osastoja, jonne on sijoitettu pääasiassa järjestäytyneisiin rikollisryhmiin kuuluvia tai sellaisia lähellä olevia vankeja. Osastoille on sijoitettu vankeja, joilla riski väkivaltaan tai rikoksiin muita vankeja tai henkilökuntaa kohtaan on suuri. Osastoilla kanssakäyminen muiden osastojen vankien kanssa pyritään minimoimaan myös vankeusaikaisen rikollisuuden ja uusien jäsenten värväämisen estämiseksi.

Osastot ovat selvityksen mukaan rakenteellisesti ja teknisesti erittäin hyväkuntoisia. Ne on suunniteltu ja rakennettu niiden nykyinen käyttötarkoitus huomioiden. Alun perin osastot rakennettiin ja kalustettiin kuten muutkin vankilan osastot, mutta vankien hajotettua sellitilansa vuonna 2005, kalustus uusittiin nykyiseksi. Edellä todettu huomioiden varustetason vähäisyydelle katsotaan olevan asianmukaiset perusteet. Rikosseuraamusvirasto tuo kuitenkin esiin, että tapauskohtaisesti tulisi harkita sitä, että selliin voitaisiin sijoittaa varusteita enemmän, mikäli ilmeistä vaaraa tavaroiden hajottamiselle ei ole.

Selvityksen mukaan vaatteiden ja henkilökohtaisten tavaroiden säilyttämistä varten oli tarkoitus hankkia kevyitä muovisia säilytyslaatikoita/lokerikkoja. Koekappaleita oli selvityksen mukaan testattavana C3-osastolla.

Suljetun osaston *suihkupainikkeiden* sijainnista johtuvaan ongelmaan on väliaikaisena ratkaisuna päädytty siihen, että vangit saavat kevyet painokepit. Myöhemmässä vaiheessa painikkeet oli selvityksen mukaan tarkoitus siirtää seinälle. Vaihtoehtoisesti painikenappia pidennetään niin että siihen yletytään ilman WC-istumelle nousemista. Suihkujen käynnistyspainikkeen sijoittamisella sellin kattoon pyritään estämään käynnistyspainikkeen asiaton käyttö.

3.1.3

Muuta

CPT kävi Riihimäen vankilassa tarkastuskäynnillä Suomessa 20.–30.4.2008. Vankilassa komitea tutustui muun muassa varmuusosaston ja suljetun osaston olosuhteisiin.

CPT piti varmuusosaston aineellisia olosuhteita hyvätasoisina. Se totesi raportissaan tältä osin (koh- ta 71.) seuraavaa:

[m]aterial conditions in the Unit were of a good standard. Prisoners were held in single cells (measuring 9 m² which were furnished with a bed, table, chair and cupboard, and a sanitary annex (comprising a toilet, sink and shower). Lighting and ventilation were adequate. The cells were also equipped with radio, TV and an intercom system.

Myös Rikosseuraamusvirasto on tarkastanut Riihimäen vankilan osastot 23.–25.3.2009. Viraston 16.6.2009 päivätyn tarkastuspöytäkirjan mukaan kyseessä olevien osastojen sellikohtainen varustus vastasi selvityspyynnöstäni ilmeneviä tarkastushavaintojani. Varustetason vähäisyyttä pidettiin kuitenkin perusteltuna. Pöytäkirjassa esitettiin, että tapauskohtaisesti tulisi harkita varustelun lisäämistä, mikäli ei olisi ilmeistä varaa tavaroiden tuhoamisesta.

Riihimäen vankilassa 11.11.2009 toimittamallani tarkastuksella havaitsin, että eristysosaston selli- loissa ei ollut tehty muutoksia.

Tarkastuksella johtaja - - - (joka ei edellisellä, ennalta ilmoittamattomalla tarkastuksellani, ollut läsnä) totesi, että muoviseinään voidaan tarvittaessa tehdä lisää reikiä. Vankilasta 26.3.2010 saadun tie- don mukaan pleksiseinään on nyttemmin tehty lisää reikiä.

3.1.4

Kannanotto

Eristysosaston (C1) selliolosuhteet

Eristyssellin varustuksen osalta viittaan edellä siteeratussa selvityspyynnössäni toteamaani. Sellit ovat tarkoitukseensa nähden – tilapäinen ja lyhytkestoinen vangin sijoitus – huonohkoa ilmanvaihtoa lukuun ottamatta sinänsä asianmukaiset. Mitä tulee pleksiseinään, totean, että rakennussuunnitte- luohjeessa ei tällaisesta kalterien yhteyteen liitetystä pleksiseinästä ole mitään mainintaa. Päinvas- toin ohjekortin 093-1012 mukaan sellitilasta tulisi olla vapaa ilmankierto etutilaan. Minulla on syytä epäillä, että ilmanvaihto ei ole riittävä lisäjärjestelyistä huolimatta.

Tältä osin huomiotani kiinnittää myös se, että vapaalla ilmankierrolla viitataan paloturvallisuuskysymyksiin. Käytettävissäni ei ole selvitystä siitä onko tätä seikkaa arvioitu asennettaessa eristysseleihin väliseinää, joka ei ohjekortin mukaan kuulu sellin normaaliin varustukseen.

Mielestäni ilmanvaihdon riittävyys tulisi selvittää asiantuntijan suorittamalla mittauksella. Vastaavasti pleksin vaikutus paloturvallisuuskysymyksiin tulisi selvittää.

Saatan näkemykseni Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön ja Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluejohtajan sekä Riihimäen vankilan johtajan tietoon. Pyydän Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköä 29.10.2010 mennessä ilmoittamaan mihin toimenpiteisiin esittämäniäkökohdat ovat antaneet aihetta.

Varmuosaston C2 ja suljetun osaston C3 sellivarustelu

Kuten vankeinhoitoviranomaisten selvityksistäkin ilmenee, asuinsellien varustus on karu. Sellien yleis-tila oli myös tarkastushavaintojeni (myös marraskuussa 2009 toimittamani) mukaan varsin epäsiisti, mihin vaikutti näkemykseni mukaan asianmukaisen (vastoin CPT:n raportissa todettua) vaatteiden ja tavaroiden säilytystilan puute. Sellien varustelutasoon oli toisaalta vaikuttanut useiden vankien selliosastojen kalustoille vuonna 2005 aiheuttamat vahingot. Vahingontekojen mahdollinen uusiminen on ilmoitettu huomioidun sellien "puutteellisessa" varustuksessa. Totean kuitenkin, että kyseiseen toimintaan eivät syyllistyneet ainakaan kaikki näille osastoille selvityspyynnön aikaan sijoitetut vangit. Mielestäni tällainen yksittäinen, joskin vakava, vankilan fyysisiin rakenteisiin kohdistunut rikosei saisi johtaa siihen, että sellien varustelu jää pysyvästi puutteelliseksi. Ankea, virikkeetön joutenolo karussa ja epäsiistissä sellissä ei liene omiaan estämään vastaavanlaisia mielenilmauksia. Asuinolosuhteilla voi olla vaikutusta vangin riskikäytökseen ja ne korostuvat esimerkiksi varmuusosastolle sijoitettujen vankien osalta.

Tiedossani on, että sellivarusteisiin ja seiniin on kohdistettu erilaista vahinkoa vielä tapahtuman jälkeenkin, joskin pienimuotoisemmin. Tuorein havaintoni on Riihimäen vankilan tarkastuksella marraskuussa 2009 ilmennyt reiän teko sellien väliseinään.

C3 osaston suihkun käynnistysnapin sijoituksesta johtuvaa ongelmaa on helpotettu antamalla vangeille kevyt muovinen/lasikuituinen keppi, jolla suihku voidaan käynnistää ilman WC-istuimelle nousua. Tämä toimenpide ja muovikoteloiden antaminen selliin tavaroiden säilyttämiseksi eivät voi mielestäni kuitenkaan olla pysyviä ratkaisuja. Mielestäni kyseessä olevien sellien varustelua tulisi arvioida uudestaan siten, että ne vastaisivat paremmin ohjekortin nro 091/1011 mukaista yhden hengen sellin varustelua, elleivät yksittäistapauksessa aivan välttämättömät vankilan omaisuuteen liittyvät turvallisuusasiat muuta edellytä. Mielestäni myös suihkun käynnistämisen napin sijoittamista olisi arvioitava uudestaan.

Kiinnitän myös huomiota siihen, että mahdollisen selliopiskelun kannalta lukulampun lisäksi pöytäta-son tai vastaavan sijoittaminen varmuusosaston selleihin olisi asianmukaisen opiskelun kannalta tarpeellista.

3.2

VARMUUSOSASTON JA SULJETUN OSASTON TOIMINNAT

3.2.1

Oikeusohjeet ja kansainväliset suositukset

Vankeuslain 5 luvun 1 §:n mukaan vankilassa voi olla valvonnan asteeltaan ja toiminnoiltaan erilaisia osastoja. Osastolle sijoittamisessa on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelma, vangin yksilölliset ominaisuudet, ikä, vangin mahdollisuudet täyttää osallistumisvelvollisuutensa sekä vankilan järjestyksen ylläpitäminen, vangin tai muun henkilön turvallisuus ja rikollisen toiminnan estäminen.

Saman luvun 5 §:n mukaan Rikosseuraamusviraston päätöksellä voidaan vankilaan turvallisuussyistä perustaa muusta vankilasta eristetty osasto (varmuusosasto). Varmuusosastolle sijoitetun vangin oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin mitä varmuusosastolle sijoittamisesta välttämättä aiheutuu.

Vangin varmuusosastolle sijoittamisen perusteista on säädetty vankeuslain 5 luvun 6 §:ssä.

Sen mukaan vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle, jos on perusteltua syytä epäillä, että vanki:

- 1) syyllistyy tekijänä tai osallisena rikoslain 50 luvun 1, 2 tai 4 §:ssä tarkoitettuun rikokseen;
- 2) syyllistyy muuhun rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus olisi vähintään 4 vuotta vankeutta;
- 3) karkaa tai yrittää karata; tai
- 4) yritetään vapauttaa.

Vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle myös, jos hän on vakavasti vaarantanut vankilan turvallisuutta tai jos sijoittaminen on perusteltua hänen oman turvallisuutensa takaamiseksi.

Vankilassa vangeille järjestettävistä toiminnoista on säädetty vankeuslain 8 luvussa.

Luvun 3 §:n mukaan vangille on annettava vahvistettuna työ- ja toiminta-aikana tilaisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa rangaistusajan suunnitelman toteutumista edistävässä toiminnassa. *Varmuusosastolle sijoitetulle vangille on annettava tilaisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa varmuusosastolle soveltuvissa toiminnoissa (kurs. tässä).*

Vanki on sijoitettava toimintaan ottaen huomioon rangaistusajan suunnitelma, vankilan järjestys ja turvallisuus sekä yhteiskunnan turvallisuus (vankeuslain 8 luvun 4 §).

Vankeuslain 11 luvun 1 §:n mukaan vankilassa on järjestettävä vankilan oloihin soveltuvaa vapaa-ajan toimintaa. Vanki saa lain 11 luvun 2 §:n mukaan osallistua vapaa-ajan toimintoihin ja viettää vapaa-aikaa yhdessä muiden vankien kanssa. Osallistuminen voidaan kieltää tai sitä rajoittaa muun muassa silloin jos vanki on sijoitettu varmuusosastolle.

Vankeuslain 1 luvun 2 §:n mukaan vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana.

Vankeuden sisältönä on saman luvun 3 §:n mukaan vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta. Vankeus on pantava täytäntöön siten, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Vankeuden täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten on huolehdittava siitä, ettei vankeuden aikana kukaan oikeudettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Vankilan olosuhteet on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja. Vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttään ja toimintakykyään on tuettava. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään.

Varmuusosaston perustaminen on ollut mahdollista vuodesta 1999 lähtien. Asiasta säädettiin rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (RTL) muuttamisesta annetulla lailla (364/1999).

Vankeuslakia säädettäessä varmuusosastoja koskevat säännökset otettiin lakiin lähes sellaisenaan. Varmuusosastosäätelyä koskevissa perusteluissa todettiin (HE 263/2004 s. 153), että

[v]armuusosastoja ei ole vankiloihin toistaiseksi vielä perustettu, joten säännöksissä ei ole ilmennyt erityisiä muutostarpeita. Tästä syystä varmuusosastoa koskeviin säännöksiin ehdotetaan lähinnä täsmennyksiä. Ehdotetut muutokset koskisivat sijoittamisen 6 §:ssä säädettyjä edellytyksiä.

Lain esitöissä todettiin (s. 154) muun muassa osastolle sijoittamisen vangille aiheuttamista rajoituksista, että

varmuusosastolle sijoittamisesta aiheutuu joitakin rajoituksia vangin oikeuksiin ja olosuhteisiin. Tällaisista rajoituksista ehdotetaan säädettyväksi niissä luvuissa ja pykälissä, joissa näistä asioista säädetään muitakin vankeja koskien. Tällaisia erityissäännöksiä olisi ehdotuksen 8 luvun 3 §:ssä (toiminnan järjestäminen), 9 luvun 1 §:ssä (omaisuuden hallussapito), 11 luvun 3 § (uskonnonharjoitus), 11 luvun 4 § (kirjasto), 12 luvun 8 § (kirjeenvaihto ja puhelut varmuusosastolle), 13 luvun 1 § (tapaaminen), ja 14 luvun 6 §:ssä (saatettu poistumislupa).

Koska varmuusosastoja koskeva sääntely on sisällöllisesti lähes muuttumattomana siirtynyt RTL:stä vankeuslakiin, ovat asiaan vaikutuksellisia myös lain 364/1999 asiaa koskevat perustelut. Perusteissa todettiin näiltä osin (s.24 – 27) muun muassa seuraavaa:

2 b §. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi neljä uutta pykälää, jotka sisältävät säännökset muusta laitoksesta eristetyistä osastoista eli varmuusosastoista. Tällainen osasto eroaisi muista osastoista siinä, että se olisi muusta vankilasta toiminnallisesti erotettu omaksi yksiköksi. Lisäksi vankien yhteydenpito laitoksen ulkopuolelle olisi erityisen tarkoin valvottua.

Osastolle sijoittaminen ei olisi lisärangaistus vaan turvaamistoimenpide, jolla pyritään estämään rikollisen tai siihen verrattavan toiminnan jatkaminen vankilassa. Uusi 3 luvun 2 b § eroaisi 3 luvun 9 §:ssä säädetystä erillään pitämisestä siten, että vankia ei varmuusosastolla välttämättä pidettäisi erillään muista samalle osastolle sijoitetuista vangeista työssä tai vapaa-aikana. He voisivat tehdä työtä, opiskella tai ulkoilla pienissä ryhmissä. Osaston sisällä olot pyrittäisiin luomaan mahdollisimman normaaleiksi. Vanki voisi osallistua vapaa-ajan toimintoihin tai tehdä työtä yhdessä muiden kanssa, jollei siitä aiheutuisi vaaraa laitosjärjestykselle.

— —

2 d §. Varmuusosastolla vangeille tulisi antaa mahdollisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa osastolle soveltuvin toiminnoissa. Osastolla tehtävä työ olisi siten pienimuotoista, ettei se vaatisi paljon tilaa. Sellissä tehtävää työtä tulisi myös järjestää. Opiskelu ja muu toiminta suunniteltaisiin vangin yksilöllisten tarpeiden perusteella. Ruokailu ja muut vapaa-ajan toiminnot järjestettäisiin osaston sisällä erillään muusta vankilasta. Osaston yhteydessä olisi myös omat tapaamistilat. Ulkoilu järjestettäisiin myös erillään muusta vankilasta. Henkilökunta ottaisi vangit vastaan osaston tiloissa.

Ehdotetun 2 momentin mukaan osastolle sijoitetun vangin oikeuksia ei saisi rajoittaa enempää kuin sijoittamisesta välttämättä aiheutuu. Osaston erityisluonteesta ja sijoittamisen tavoitteista seuraa, että osastolle sijoitetun vangin mahdollisuuksia osallistua vankilassa järjestettäviin yhteisiin tilaisuuksiin voidaan rajoittaa. Rajoitukset koskivat esimerkiksi jumalanpalveluksia, vapaa-ajan tilaisuuksia ja vankilan kirjaston käyttöä. Mahdollisuus osallistua jumalanpalvelukseen järjestettäisiin osastolla. Kirjojen lainaus järjestettäisiin siten, ettei se edellyttäisi osastolta poistumista.

CPT:n vankeinhoitoa koskevissa suosituksissa korostetaan vankien inhimillisen kohtelun näkökulmasta monipuolisten toimintojen järjestämisen ja muusta vankiyhteisöstä eristettyjen vankien keskinäisen kanssakäymisen merkitystä vangeille, jotka on sijoitettu korkean turvaluokituksen yksikköihin ja osastoille (CPT standards kohta 32).

High security units

32. — — Prisoners who present a particularly high security risk should, within the confines of their detention units, enjoy a relatively relaxed regime by way of compensation for their severe custodial situation. In particular, they should be able to meet their fellow prisoners in the unit and be granted a good deal of choice about activities. Special efforts should be made to develop a good internal atmosphere within high-security units. The aim should be to build positive relations between staff and prisoners. This is in the interests not only of the humane treatment of the unit's occupants but also of the maintenance of effective control and security and

of staff safety. The existence of a satisfactory programme of activities is just as important - if not more so - in a high security unit than on normal location. It can do much to counter the deleterious effects upon a prisoner's personality of living in the bubble-like atmosphere of such a unit. The activities provided should be as diverse as possible (education, sport, work of vocational value, etc.). As regards, in particular, work activities, it is clear that security considerations may preclude many types of work which are found on normal prison location. Nevertheless, this should not mean that only work of a tedious nature is provided for prisoners. It is axiomatic that prisoners should not be subject to a special security regime any longer than the risk they present makes necessary. This calls for regular reviews of placement decisions. Such reviews should always be based on the continuous assessment of the individual prisoner by staff specially trained to carry out such assessment. Moreover, prisoners should as far as possible be kept fully informed of the reasons for their placement and, if necessary, its renewal; this will inter alia enable them to make effective use of avenues for challenging that measure.

3.2.2

Osastojen toiminnoista selvitysten mukaan

Osasto C2 on laissa tarkoitettu *varmuusosasto*, joka on perustettu 1.8.2007. Vankien osastolle sijoittamisesta päättää Rikosseuraamusvirasto. Osastolla on kahdeksan paikkaa ja se on valtakunnallinen sekä suunniteltu erittäin vaikeiden vankien asuttamiseen. Osastolle sijoittamisen lähtökohtana on, että vankeja ei ole katsottu voitavan sijoittaa muuhun vankilaan tai Riihimäen vankilan muille osastoille, koska heitä on pidetty vaarana henkilökunnan tai muiden vankien turvallisuudelle. Vangeilla on katsottu olevan suuri riski aggressiivisuuteen ja väkivallantekoihin.

Osaston vangeille oli selvityspyynnön aikaan järjestetty mahdollisuus enintään kolmen tunnin sellin ulkopuoliseen toimintaan päivässä. Vangit osallistuvat niihin enintään kolmen hengen ryhmissä. Sellin ulkopuolella he voivat olla osaston liikuntatilassa, osaston keittiöllä ja ulkoilussa tunnin kerrallaan. Ulkoilu tapahtuu osaston yhteydessä olevissa ns. häkkiulkoilualueilla. Osastolla on myös sauna.

Myös selliopiskelu oli varmuusosaston vangeille mahdollista, mutta selvityspyynnön aikaan ei ollut selliopiskelijoita. Vangeilla on myös mahdollisuus uskonnonharjoitukseen, kirjojen lainaamiseen sekä ostosten tekoon.

Suljettu osasto C3 on vankilan normaalissa sijoittelukäytössä oleva suljettu osasto. Tällä osastolla sellin ulkopuolinen toiminta-aika oli neljä tuntia päivässä. Ns. puhdistajavangin tehtävät ovat mahdollisia osastolle sijoitetuille.

Ulkoilu järjestetään siten, että koko osasto ulkoilee samanaikaisesti suuremmalla ulkoilupihalla kuin varmuusosastolle sijoitetut vangit ja ryhmäulkoilussa pyritään harrastamaan monipuolisemmin eri liikuntalajeja.

Etelä-Suomen aluevankilassa oli selvityksen mukaan aloitettu suunnitelman laatiminen toimintojen kehittämiseksi alueen vankiloissa. Nämä sisälsivät Riihimäen osalta o pintomahdollisuuksien kehittämistä muun muassa videoneuvotteluyhteyttä käyttäen samoin kuin ohjaajan sijoittamista osastoa varten sekä liikunta- ja harrastevälineiden lisäämistä. Riihimäen vankilan C2- ja C3-osastojen toimintojen kehittämisestä on sovittu Riihimäen vankilan ja Etelä-Suomen aluevankilan tulossopimuksessa.

Rikosseuraamusviraston mukaan vapaa-ajan toiminnan järjestämistä koskevat säännökset jättävät päätöksentekijälle jossain määrin harkintavaltaa osastojen toimintoja suunniteltaessa. Rikosseuraamusvirasto totesi yhtyvänsä Etelä-Suomen aluevankilan näkemykseen, että Riihimäen vankilan osastoilla C2 ja C3 järjestetty toiminta on lähtökohtaisesti sisällöltään ja määrältään vankeuslain mukaista. Rikosseuraamusvirasto korosti sitä, että selvitysten mukaan toimintoja pyritään edelleen ke-

hittämään. Toimintojen järjestäminen ja niiden kehittäminen on viraston mukaan erittäin haasteellista kyseisillä osastoilla.

Vankilassa marraskuussa 2009 toimittamani tarkastuksen yhteydessä ilmeni, että edellä mainitut lisätoiminnot olivat vielä osin toteutumatta. Varmuusosaston vangeille on järjestetty tarpeen mukaan jumalanpalveluksia ja osastolle on myös nimetty psykologi. Suljetun osaston vangeista noin puolet oli selliopiskelijoita. Myös varmuusosaston vangeista kaksi oli ollut selliopiskelijoita. Info-television käyttö opiskeluun ei ole vielä toteutunut pääosin siksi, että tarvittavaa ohjelmatarjontaa ei ole.

3.2.3

CPT:n tarkastuskäynti Suomessa ja hallituksen vastaus komitean kannanottoihin

Komitea esitti useita suosituksia, jotka koskivat Riihimäen vankilan C osastoa. Se esitti muun muassa toimintojen osalta seuraavaa (epävirallinen käänös):

Varmuusosasto

Ensinnäkin komitea katsoi, että "tämänhetkisen järjestelmän mukainen tarjonta ei ole sopiva keino reagoida häiritsevään vankilakäyttäytymiseen, eikä anna mahdollisuuksia turvalliseen edistymiseen vapautumista silmällä pitäen eikä vähennä rikoksenuusimisen riskiä vapautumisen jälkeen. Komitea suositteli, että varmuusosastoilla säilytetyille vangeille tarjotaan soveliasta, monipuolista ja tarkoituksenmukaista toimintaa (johon sisältyy työtä, koulutusta ja kohdennettua kuntoutustoimintaa). Monitieteellisen ryhmän (joukossa mm. psykologi ja sosiaalityöntekijä) pitäisi suunnitella ja tarkistaa ohjelma yhdessä kyseisten vankien kanssa vankien yksilöllisten riski- ja tarvearvion perusteella" (kohta 72).

Suljettu osasto (C3)

Komitea suositti, että osaston päiväjärjestystä tarkastellaan uudelleen. Tavoitteena tulisi olla sen varmistaminen, että vangeilla on kohtuullisen vapaat olot omissa yksiköissään, vatsapainona sille turruttavalle vaikutukselle, joka vangin henkiselle terveydelle ja sosiaalisille taidoille aiheutuu yksikön eristyneestä ilmapiiristä. Vangeille tulee myös tarjota heidän yksilöllisiä tarpeitaan vastaavaa järjestettyä toimintaa (johon sisältyy työtä, koulutusta ja kuntoutusohjelmia).

Suomen hallituksen vastauksessa komitealle tuotiin esiin seuraavaa:

Varmuusosasto

Vastauksessa viitattiin ensinnäkin siihen, että vankien rangaistusajan suunnittelusta vastaa aluevankilan sijoittajayksikkö, jossa työskentelee laajaa ammattitaitopohjaa omaava henkilökunta ja että tarvittaessa vankila voi pyytää sijoittajayksiköltä rangaistusajan suunnitelman uudelleenarviointia varmuusosastolle sijoitettujen vankien osalta. Ongelmana tuotiin esiin se, että varmuusosastolle sijoitetut vangit eivät usein ole halukkaita minkäänlaiseen toimintaan eivätkä yhteistyöhön vankilaviranomaisten kanssa. Myös toimintaohjelmaan osallistuminen voi siten saada osakseen vastarintaa, jolloin siitä saatava hyöty jää kyseenalaiseksi. Hallitus piti kuitenkin motivointia ja jonkinlaisen toiminnan sekä yksilötyön palveluiden tarjoamista tärkeänä. Vankila voi tarjota varmuusosastolle sijoitetuille vangeille lisää yksilötyön, esimerkiksi psykologin palveluita. Se kuitenkin korosti, että toimintojen lisääminen on rakenteiden ja laitosturvallisuuden osalta ongelmallista.

Riihimäen vankilassa on tarkoitus ottaa käyttöön Info-tv järjestelmä, joka sellikohtaisena mahdollistaa yleisen ohjelmatarjonnan lisäksi vankilan tuottaman materiaalin välittämisen vangeille, minkä katsottiin voivan tukea myös varmuusosastojen vankien opiskelua.

Tavoitteena on, että vanki siirtyy mahdollisimman lyhyen ajan jälkeen astetta avoimempaan osastoon asumaan.

Suljettu osasto

Vankiloissa pyritään ottamaan huomioon CPT:n suositukset. Riihimäen vankilassa ei ole estettä hakeutua suljetulta osastolta toimintaohjelmiin. Osaston vankien vaihtuvuus pyritään pitämään suurena ja näin sijoitusaika suljetulle osastolle mahdollisimman lyhyenä.

3.2.4

Muuta

Rikosseuraamusviraston Riihimäen vankilan 23–25.3.2009 tarkastuksesta laaditussa pöytäkirjassa tuotiin esiin varmuusosaston toimintoihin liittyvät muutokset, kuten liikuntavälineiden lisäys, pihavarustuksen parantaminen ja psykologin palvelujen järjestäminen. Vankilan johtaja oli myös käynnistänyt säännölliset vastaanotot vangeille. Työtoimintaa vangeille ei edelleenkään ollut, koska osastoille sijoitetut vangit eivät pöytäkirjan mukaan olleet siihen halukkaita. Osaston vankien rangaistusajan suunnitelmiin ei juuri ollut kirjattu mainintoja työtoiminnasta. Vankila oli lisäksi ilmoittanut, että osastolle oli mahdollista lisätä liikuntaa ja opiskelua.

Tarkastuspöytäkirjassa Riihimäen vankilaa kehoitettiin panostamaan varmuusosastolle sijoitettujen motivointiin ja korostettiin, että vankilan tulisi kiinnittää systemaattista huomiota toiminnan sekä yksilöityön palveluiden tarjoamisen tärkeyteen. Vankilan tulisi lisätä erilaisten toiminnallisten tai tiedollisten, esimerkiksi erilaisten inforyhmien järjestämistä sekä parantaa vankien opiskelumahdollisuuksia, muun muassa videoneuvotteluteitse tapahtuvalla opiskelulla. Samoin suositeltiin järjestettäväksi mahdollisuus pienimuotoiseen yksin tai pienryhmässä tehtävään työhön, jota olisi joustavasti saatavilla silloin, kun vangit ovat motivoituneita. Vankilan tulisi kiinnittää huomiota varmuus- ja suljetun osaston harrastevälineiden saatavuuteen ja käyttöön ja osaston kuntosalin laitevalikoiman suppeuteen. Laitteet olivat myös epäkunnossa virheellisen käytön vuoksi.

Suljetun osaston C3 todettiin sen toimivan varmuusosaston siirtymäpisteinä avoimemmalle osastolle. Pöytäkirjan mukaan olosuhteet osastolla ovat hieman vapaammat kuin varmuusosastolla. Toiminta-aika osastolla oli mainittu neljä tuntia. Lisäksi osastolla oli mahdollisuus selliopiskeluun. Työtoimintana oli osoittaa puhdistajavangin tehtävät. Ulkoilu tapahtui neljän hengen ryhmissä ns. isolla pihalla.

3.2.5

Kannanotto

Toiminnat varmuusosastolla

Varmuusosastolle sijoittaminen on luonteeltaan turvaamistoimenpide. Varmuusosastolle vanki voidaan sijoittaa, jos on perusteltua syytä epäillä hänen syyllistyvän vankeuslain 5 luvun 6 §:n 1 momentin 1 tai 2 kohdassa tarkoitettuihin rikoksiin tai karkaa tai yrittää karata tai että hänet yritetään vapauttaa. Vanki voidaan sijoittaa varmuusosastolle myös jos hän on vakavasti vaarantanut laitosturvallisuutta tai jos sijoittaminen on perusteltua hänen oman turvallisuutensa takaamiseksi. Vangin sijoittaminen varmuusosastolle merkitsee vankeuteen itsessään sisältyvän henkilökohtaisen vapauden lisärajoitusta. Lain mukaan varmuusosastolle sijoitetun vangin oikeuksia ei kuitenkaan saa rajoittaa enempää kuin mitä varmuusosastolle sijoittamisesta välttämättä aiheutuu. Varmuusosastolle sijoitetulle vangille on annettava tilaisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa varmuusosastolle soveltuvissa toiminnoissa.

Vankeuslain 8 luvun 3 §:n mukaan vangille on annettava vahvistettuna työ- ja toiminta-aikana tilaisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa rangaistusajan suunnitelman toteutumista edistävässä toiminnassa. Vanki on sijoitettava toimintaan ottaen huomioon rangaistusajan suunnitelma, vankilan järjestys ja turvallisuus sekä yhteiskunnan turvallisuus (vankeuslain 8 luvun 4 §). Varmuusosastolle sijoitetulle

vangille on annettava tilaisuus täyttää osallistumisvelvollisuutensa varmuusosastolle soveltuvissa toiminnoissa. Toimintojen järjestämisen osalta lainsäätäjä on hyväksynyt sen, että varmuusosastolle sijoittaminen vaikuttaa rajoittavasti myös vangille järjestettävän toiminnan laatuun. Vaikka ilmaisu "varmuusosastolle soveltuvissa toiminnoissa" antaa vankeinhoitoviranomaisille normaalia toimintaa enemmän harkinnanvaraa pidän kuitenkin perusteltuna, että järjestettävä toiminta sisältäisi myös elementtejä, jotka tukisivat vangin yksilöllisten suunnitelmien huomioimista. Kunkin vangin osaltatulee myös varmuusosastolle sijoittamisen yhteydessä tehdä päätös sijoittamisesta toimintaan.

Varmuusosastolle sijoittaminen merkitsee vangin kannalta voimakkaampaa puuttumista vankeuteen jo sinänsä sisältyvän henkilökohtaiseen vapauden piiriin. Vangin pääasiassa rikksellisen toiminnan estämisen näkökulmasta välttämättömäksi katsottu vangin elin- ja toimintapiirin rajoittaminen paitsi torjuu mainittua uhkaa myös vaikuttaa haitallisesti vangin mielentilaan. Vankilan velvollisuus tukea vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttään ja toimintakykyään korostuu varmuusosastosijoituksen aikana.

Tarve erilaisten virikkeellisten ja monipuolisten toimintojen järjestäminen on tämän vuoksi tärkeätä vangille haitallisten vaikutusten torjumiseksi. Tätä edellyttää myös vankien inhimillisen kohtelun vaatimus. Myös muutoin vankien keskinäistä yhdessäoloa tulisi mahdollisuuksien mukaan tukea. Osaston vankien keskinäiseen yhdessäoloon vaikuttaa luonnollisesti se, että yhdessäolo osastolla voidaan toteuttaa turvallisesti sekä vankien itsensä että myös laitoksen henkilökunnan kannalta. Turvallisuusnäkökohtaan voidaan vaikuttaa sillä, että toimintoja on valvomassa riittävästi henkilökuntaa. Valvonnan merkitys on korostuneempaa kuin vankilan muilla suljetuilla osastoilla.

Järjestettävän toiminnan luonteeseen vaikuttavat varmuusosaston olosuhteet. Varmuusosastolla tulisi olla tarkoituksenmukaiset tilat erilaisten virikkeellisten ja monipuolisten toimintojen järjestämiselle. Fyysiset puitteet eivät siten saisi olla esteenä toimintojen järjestämiselle. Riihimäen vankilan varmuusosaston fyysiset olosuhteet eivät nykyisellään mahdollista kovin monipuolisen ja virikkeellisen toiminnan järjestämistä osastolle sijoitetuille. Osastolla on tosin kohtuullisen hyvät liikuntatilat Väärästä käytöstä aiheutuvaan laiterikkoutumisiin voidaan vaikuttaa käytön ohjauksella ja tarvittaessa valvonnalla. Muunlaisia, varsinaisesti yhdessäoloon tarkoitettuja tiloja keittiön lisäksi osastolla ei ole.

Huolimatta siitä, että osastosijoitus on tarkoitettu lyhytkestoiseksi – mitä se ei käsitykseni mukaan kuitenkaan käytännössä ole ollut – nykyinen toiminta-aika ja suhteellisen rajalliset, pääosin vapaa-ajan toiminnan luonteiset toimintavaihtoehdot täyttävät nähdäkseni huonosti lain vaatimukset.

Kiinnitän tässä yhteydessä huomiota muun muassa siihen, että Rikosseuraamusviraston asettaman Varmuusosastotyöryhmän loppuraportissa 30.11.2006 lähdettiin siitä, että osastolla on tavoitteena järjestää erilaisia toimintoja vangeille vapaa-ajan toiminnat ja ulkoilu mukaan lukien kahdeksan tuntia arkipäivisin.

Ensimmäisen tarkastukseni jälkeen jonkin verran myönteistä kehitystä on tapahtunut toimintaa koskevien vaihtoehtojen, lähinnä yksilötyön osalta (psykologipalvelut). Selvityksen mukaan vankilaan on pyritty järjestämään parempia mahdollisuuksia monipuolisempaan toimintaan muun muassa palkkaamalla henkilökuntaa kuten ohjaaja ja psykologi. Myönteisenä pidän myös käyttöön otettua info-televisiopalvelua, erityisesti siinä vaiheessa kun siihen suunniteltu opintomahdollisuus saadaan toteutettua. Selliopiskelun puitteiden osalta viittaa kuitenkin asuinsellien oloista edellä lausumaani.

Tarkastuksellani saamieni tietojen valossa toiminnan laajentamisessa ja monipuolistamisessa on toistaiseksi siten edistytty vain osittain. Tämän vuoksi pidän tärkeänä, että vankilaviranomaiset kiirehtivät suunniteltujen toimintojen aikaansaamista.

Toimintoihin osallistumiseen vaikuttaa tarjonnan lisäksi myös vangin oma suhtautuminen. Tämän vuoksi pidän monipuolisen toiminnan tarjoamisen lisäksi tärkeänä sitä, että vankeja pyritään myös motivoimaan osallistumaan toimintoihin.

Tältä osin kiinnitän huomiota myös CPT:n suositukseen, että ohjelman suunnittelu ja tarkistaminen tulisi tapahtua monitieteellisessä ryhmässä yhdessä kyseessä olevien vankien kanssa vankien yksilöllisen riski- ja tarvearvion mukaisesti, mihin näkemykseen voin omasta puolestani myös yhtyä.

Selvityspyyntöni ei sisällynyt Suomen hallituksen komitealle antamassa vastauksessa esitettyä näkökohtaa rangaistusajan suunnitelman uudelleenarvioinnista. Totean kuitenkin yleisesti, että pidän näiltä osin esitettyjä hallituksen näkökohtia merkityksellisenä ja näkemykseni mukaan rangaistusajan suunnitelman sijoittajayksikössä (1.1.2010 alkaen arviointikeskus) tapahtuva uudelleen arviointi tai tarkistaminen on varsin merkityksellinen toimintojen järjestämisen kannalta myös varmuusosastosijoituksen aikana.

Suljetun osaston toiminnat ovat selvityksen mukaan varmuusosaston toimintoihin nähden lähinnä määrällisesti hieman paremmat. Vankilan työjärjestyksen mukaan myös tämä osasto on käytännössä lähes yhtä suljettu kuin varmuusosasto. Esittämäni näkemykset toimintojen osalta koskevat pääosin myös tämän suljetun osaston toimintoja.

4

YHTEENVETO JATOIMENPITEET

Saatan edellä kohdissa 3.1.4 ja 3.2.5 esittämäni käsitykset Riihimäen vankilan C osastojen sellien varustelusta ja varmuusosaston sekä suljetun osaston C3 toiminnoista Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön ja Riihimäen vankilan tietoon. Lähetän myös jäljennöksen tästä päätöksestäni tiedoksi Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluejohtajalle. Pyydän Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköä 29.10.2010 mennessä ilmoittamaan, mihin toimenpiteisiin kohdassa 3.1.4 mainittujen käsitysteni johdosta on ryhdytty.